

Interview Patrick Loobuyck: “Jonge mensen die zich inzetten, daar wordt ook de samenleving beter van”

Godsdienstwetenschapper, moraalfilosoof en hoogleraar aan de Universiteit Antwerpen: Patrick Loobuyck is het allemaal. U kan hem ook kennen van zijn opiniestukken die in o.a. Knack en De Standaard verschijnen of van zijn tussenkomsten in diverse actualiteitsprogramma's. Kortom: de man is een vaak gehoorde stem in het publieke debat en maakt bovendien deel uit van ons steuncomité.

Enkele jaren geleden schreef Loobuyck een boek over samenleven. Hij heeft het daarin over verbinding in plaats van polarisering en andere mechanismen die ons maatschappelijk model kenmerken. Zijn interesse in dit thema maakt hem dé ideale persoon voor een interview over de rol van een Samenlevingsdienst in de maatschappij. Tijdens ons gesprek in zijn bureau in Gent toont hij zich als een bevlogen redenaar. Met heldere ideeën en argumenten baant hij zich een weg doorheen complexe thema's als democratie en burgerschap. Maar eerst moeten we het eens over zijn engagement voor de Samenlevingsdienst hebben.

U zit in ons steuncomité, vanwaar die keuze?

Ik ben in mijn werk bezig thema's als samenleven en burgerschap en als ik over burgerschap nadenk, spelen daar verschillende elementen een rol in. Burgerschap heeft een element van status: je kan rechten claimen omdat je burger bent. Maar het heeft ook te maken met deel uitmaken van een politieke gemeenschap en de mogelijkheden die je hebt om aan die gemeenschap bij te dragen. Dat kan je natuurlijk politiek definiëren (gaan stemmen, partijpolitiek). Maar je kan het ook veel breder opvatten: de wil om bij te dragen aan de gemeenschap waarin je je bevindt. En daar kan jullie project een plaats in krijgen.

Jongeren in een Samenlevingsdienst krijgen de tijd om na te denken over wat ze willen in het leven. Hoe belangrijk is dat?

Vroeger werden jongeren vaak vroeg van school gehaald en je was toen voorbestemd om bijvoorbeeld arbeider te worden of in de landbouw te werken. Er is nu al veel meer ruimte voor jonge mensen om over hun toekomst te denken en dat is een goede zaak. Maar soms brengt dat ook wat keuzestress met zich mee: jongeren weten niet altijd meteen hoe ze hun leven ingevuld willen zien. Voor die jongeren kan het dus nuttig zijn om daar wat langer bij stil te staan of even op een pauzeknop te drukken. Het is goed dat de samenleving er dan ook voor zorgt dat er een context gecreëerd wordt waarbinnen je die zoektocht verder kan zetten.

Vroeger was er ook nog de legerdienst of burgerdienst: verplicht en toch een vrij vergaande inbreuk op de vrijheid van mensen. Iedereen moest zich dan voor een stuk engageren voor de samenleving. Dat kennen we nu niet meer. Maar ook die burgerdienst gaf de mogelijkheid om op een bepaald moment in je leven na te denken. Nu kan een vrijwillige samenlevingsdienst daarbij helpen.

Ziet u het dus als positief dat de Samenlevingsdienst gaat over een vrijwillig engagement?

Ik hoor soms mensen die voor een verplichting van een militaire dienst of burgerdienst zijn. Zelf sta ik daar toch een beetje sceptisch tegenover. Dat een samenleving sowieso een beroep kan doen op onze tijd: dat is een iets te vergaande inbreuk op onze vrijheid. Er zijn trouwens sowieso al momenten waarop je bijdraagt aan de samenleving: je kinderen goed opvoeden, actief zijn in vrijwilligerswerk, de job die je doet in het onderwijs, de zorg,...

U heeft het over onderwijs en zorg: sectoren waar jongeren bij ons terecht kunnen (naast cultuur en sport). Winnen deze zachtere sectoren aan belang vandaag?

Ze zijn natuurlijk belangrijk en krijgen nu meer aandacht omdat ze in het verleden vaak verwaarloosd werden. Denk aan wat we tijdens de coronacrisis meemaakten: bepaalde sectoren bleken van cruciaal belang te zijn. Dat kadert in een opvatting van een samenleving die meer is dan een markt of een economie en waarin we ons engageren om voor elkaar te zorgen in termen van onderwijs, gezondheidszorg enzovoort. Een samenleving die dus ook oog heeft voor andere noden van mensen.

We zetten ook in op een diverse mix van jongeren: iedereen is welkom bij ons. Hoe kijkt u naar samenleven in diversiteit?

Diversiteit is een gegeven en het is nu zaak om te zoeken hoe we daar zo goed mogelijk mee kunnen omgaan. Want bij diversiteit komen ook heel wat uitdagingen kijken. Al was het maar omdat wij als mens uit de evolutie komen met hersenen die ons rabiante 'wij-zij' denkertjes maken. We maken heel snel onderscheid tussen groepen. Het vergt dus een inspanning om om te kunnen met diversiteit en het is van belang dat de samenleving mensen daarin ondersteunt.

Ik denk dat de Samenlevingsdienst zo een ondersteuningsmodel kan zijn: mensen in al hun diversiteit samen dingen laten doen, daar geloof ik in. Ik noem dat ook wel het 'interculturalisme'. Laat mensen samen dingen doen, want dat creëert vrij snel mogelijkheden om solidair te zijn met elkaar. Het is ook aangetoond dat dan allerlei vooroordelen smelten als sneeuw voor de zon. Hou mensen samen, laat ze praten met elkaar, laat ze samen dingen beleven: op die manier zetten we stappen vooruit.

Dat klinkt als de chantiers (gemeenschappelijk vrijwilligerswerk) die we organiseren. Hoe belangrijk zijn dat soort activiteiten en die samenhang in een steeds meer geïndividualiseerde maatschappij?

Heel veel zaken zijn geïndividualiseerd en tegelijk moeten we ervoor zorgen dat er toch nog dat gemeenschapsgevoel is. Het is belangrijk voor het welbevinden én voor de maatschappij dat er sociale verbanden en netwerken zijn die je kunnen opvangen en je leven kunnen verrijken. Mensen moeten elkaar blijven vinden, want een samenleving is meer dan een optelsom van individuen. Daar moeten we als samenleving over blijven nadenken.

Laten we het eens hebben over burgerschap, een concept waar ook de Samenlevingsdienst op inzet door jongeren de maatschappij actief mee te laten vormgeven. Wat betekent het concept voor u en hoe ziet u de rol van jongeren daarin?

We zijn allemaal lid van allerlei gemeenschappen en clubs. Dat brengt een aantal afspraken en verplichtingen met zich mee. Maar we zijn ook deel van een politieke gemeenschap die rechten en plichten met zich meebrengt. Het is goed dat mensen zich daar al van jongs af aan van bewust zijn. Dat is belangrijk voor het vertrouwen. Heel veel discussies zijn vandaag gepolariseerd en dat heeft met een gebrek aan vertrouwen te maken. Jongeren moeten weten dat er verschillende uitgangspunten zijn van waaruit we over allerlei thema's kunnen discussiëren. Dat gemeenschappelijk kader meegeven aan hen, dat kan ook voor een stuk door in praktijk ervaringen op te doen met mensen die andere opvattingen hebben.

Met respect discussiëren over diverse uitgangspunten is een belangrijk beginsel van de democratie. Uit onderzoek van Knack blijkt dat het vertrouwen in ons democratisch model ook bij jongeren tanende is. Door de impact die we hebben op jongeren en het traject dat ze bij ons volgen (met ook vormingen over democratie) proberen we bij te dragen aan het democratisch vertrouwen.

Ik zie dat zeker als iets positiefs. Het wantrouwen in de democratie heeft met verschillende dingen te maken. Sommigen denken dat ons model niet meer in staat is om de grote problemen op te lossen (denk aan klimaat en migratie). Er zit soms ook een populistisch discours achter: 'politici zijn enkel met zichzelf bezig'. Of er is de gedachte dat we beter af zouden zijn met leiders die duidelijkere beslissingen kunnen nemen. En dan is het weldegelijk belangrijk dat je mensen via vormingen, onderwijs,... duidelijk maakt wat het belang is van democratie en waarom het een moreel te verdedigen systeem is. Tegelijk moeten we wijzen op de uitdagingen en het feit dat ook democratie geen perfect systeem is. Maar ook aan autoritaire systemen zijn heel wat uitdagingen verbonden. De gevaren die je nu misschien ziet in een democratie zijn vaak nog veel groter als je de macht geeft aan een autoritaire leider.

Tot slot wil ik graag nog eens polsen naar hoe u de impact van een Samenlevingsdienst voor zowel jongeren als voor de maatschappij ziet.

Voor een samenleving is het interessant dat je de mogelijkheid biedt aan jonge mensen om zich in te zetten voor praktijken, organisaties,... die het niveau van vrijwilligerswerk overstijgen. Daar kan de samenleving trouwens ook zélf beter van worden. Vanuit het oogpunt van jonge mensen bewijst de praktijk en het succes in het buitenland dat er ook vraag naar is. We zien dat een bepaald deel van de jongeren vatbaar is om in zo een traject te stappen en zich op die manier te verrijken. Het is een project dat jezelf ten goede komt en je gevoelig maakt om ook in de toekomst bij te dragen aan de samenleving.

Van harte bedankt voor het boeiende gesprek!